

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

БОДНАР Ірина Миронівна

УДК 811.111'37'42:37](043.3)

КОНЦЕПТОСФЕРА ОСВІТА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
(національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
ОРШИНСЬКА Тетяна Захарівна,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
доцент кафедри англійської філології

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
ЄСИПЕНКО Надія Григорівна,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри англійської мови

кандидат філологічних наук, доцент
МАКАРУК Лариса Леонідівна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри прикладної лінгвістики

Захист відбудеться «26» листопада 2019 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, факультет іноземних мов, ауд. 405).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79061, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано «26» жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук,
доцент

О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У дисертаційній роботі досліджено концепти сфери ОСВІТА з позиції їх когнітивно-культурного сприйняття та мовної інтерпретації носіями англійської мови. Сфера ОСВІТА є універсальною для усіх етносів, тому в кожній мові, і в англійській зокрема, існують засоби вербалізації різнопланових концептуальних категорій цього суспільно значущого поняття.

Дослідження концептуально-семантичних категорій, тісно пов'язаних з пізнавальною і мовленнєвою діяльністю людини, неможливо провести лише на основі традиційних лінгвістичних теорій. Коло проблем, що досліджуються у цій роботі, є дотичним до лексичної семантики, когнітивної лінгвістики, дискурсології, лінгвокультурології.

Ідея про сприйняття світу через призму етнокультурних чинників і національно-мовних засобів зародилася у ХІХ столітті, зокрема, у поглядах В. фон Гумбольдта, і розвинулася у лінгвістиці ХХ та ХХІ століття. Концептуальні дослідження проводяться у межах різних наукових парадигм (філософії, історії, літературознавства, мовознавства тощо); концепти вивчаються й на міждисциплінарному рівні, а відтак опираються на різні методологічні підходи. Багато науковців досліджували і продовжують досліджувати концепт як ментально-мовний феномен (А. Вежбицька, Д. Вілсон, Д. Герартс, В. Еванс, Н. Єсипенко, С. Жаботинська, Т. Клошнер, В. Крофт, Ю. Лотман, З. Попова, А. Приходько, О. Селіванова, Е. Сепір, Д. Спербер, Й. Стернін, М. Тернер, Б. Уорф, Ж. Фоконьє, Н. Хомський та інші).

Одним з лінгвістичних напрямків дослідження концепту є теорія когнітивних моделей, у межах якої умовно виокремлюють фреймову семантику, концептуальну семантику, когнітивну граматику, когнітивну теорію метафори (Т. Дірвен, Р. Джекендофф, М. Джонсон, А. Круз, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, С. Пінкер). Концепт також позиціонується як об'єкт дослідження лінгвокультурології (С. Воркачов, І. Голубовська, В. Карасик, Ю. Степанов). Поєднання різних підходів до опису та дослідження концепту розширює межі розкриття його онтологічного статусу.

Соціокультурний феномен освіти став предметом науково-практичних доробок у сфері філософії, педагогіки, соціології, культурології, автори яких наголошують на соціальній функції освіти, взаємозв'язку освіти і суспільства (Т. Андесон, Дж. Дьюї, М. Лізама, Н. Смелзер), досліджують національну специфіку освітньої системи, зокрема, британської (Т. Коляда, Н. Пасічник, Т. Потапенко). Як об'єкт лінгвістичних розвідок, концепт ОСВІТА цікавить дослідників і з позиції монокультури (Г. Алізаде, І. Анісімова, Л. Глухова, Н. Костенко, Н. Стефанова, К. Франсес, Р. Хадсон), і в міжкультурному аспекті (А. Беляєва, Л. Вергун, О. Дзюбенко).

Актуальність роботи зумовлена спрямованістю сучасного мовознавства на вивчення лінгвокультурних феноменів, потребою осмислення різних

аспектів мовних процесів через концептуальне світобачення носіїв мови, а також важливістю концептосфери ОСВІТА, яка відіграє значну роль у репрезентації та осмисленні реалій сучасного суспільства, британського зокрема, та порівняння засобів об'єктивації концептів цієї сфери в різних мовних картинах світу – загальнонаціональній та індивідуально-авторській.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка «Лінгво-когнітивні та дискурсивні аспекти функціонування германських, романських та класичних мов» (номер державної реєстрації 0117U001394). Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 7/11 від 28 листопада 2012 року).

Мета дисертації – проаналізувати номінативну складову концептів сфери ОСВІТА в мовній картині світу носіїв англійської мови, беручи до уваги національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- здійснити аналітико-критичний огляд і розглянути основні концепції лінгвоконцептуальних досліджень, з'ясувати проблемні питання дослідження концептосфери ОСВІТА в англійській мові;
- сформулювати методологічні засади аналізу концептосфери ОСВІТА з позицій національно-маркованого та індивідуально-авторського аспектів;
- визначити компонентний склад номінативного поля концептів сфери ОСВІТА в загальнонаціональній та індивідуально-авторській мовних картинах світу;
- запропонувати методику моделювання концептів сфери ОСВІТА за польовим принципом;
- змодельовати концепти сфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської на основі корпусної вибірки, а в ІМКС Девіда Лоджа – на основі текстової вибірки, виявити національно-марковані та індивідуально-авторські концептуальні ознаки лінгвальних актуалізаторів концептосфери ОСВІТА;
- з'ясувати принципи організації концептів і концептуальних полів, виявити внутрішньо-концептуальні та міжконцептуальні особливості семантико-концептуальних відношень (перетину, доповнення, включення, лакунарності тощо);
- здійснити порівняльний аналіз концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа як окремого їх представника, виявити спільні та відмінні семантико-концептуальні ознаки, їх наявність/відсутність у двох досліджуваних концептуальних вимірах, з'ясувати специфіку лінгвоконцептуальних зв'язків між номінативними складовими концептів.

Об'єктом дослідження є концептосфера ОСВІТА в англійській мові в національно-маркованому та індивідуально-авторському вимірах.

Предмет дослідження – структура концептів сфери ОСВІТА в англійській мові, реалізація їхніх лінгвокогнітивних параметрів у національно-мовній

картині світу носіїв англійської та індивідуальній мовній картині світу Д. Лоджа, порівняльний аналіз цих параметрів.

Джерельною базою дослідження стали словники англійської мови, корпус англійської мови – The British National Corpus, довідники та енциклопедії (загалом 24 позиції) для виявлення та верифікації мовних одиниць-актуалізаторів концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської, а також дванадцять художніх творів Д. Лоджа: «Changing Places. A Tale of Two Campuses», «Deaf Sentence», «Ginger, You're Barmy», «How Far Can You Go?», «Nice Work», «Out of the Shelter», «Paradise News», «Small World», «Therapy», «The British Museum Is Falling Down», «Thinks», «Home Truths», на основі яких виявлено вербальні актуалізатори концептосфери ОСВІТА в ІМКС автора (загальний обсяг вибірки – 3249 сторінок).

Матеріал дослідження. Для моделювання концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської шляхом суцільної вибірки була відібрана 471-на номінативна одиниця; для моделювання концептосфери ОСВІТА в ІМКС Д. Лоджа була відібрана 371-на номінативна одиниця шляхом текстової вибірки. Вибір ІМКС не був випадковим, оскільки Д. Лодж – не просто член англійської мовної спільноти, але й відомий дослідник у галузі філології, викладач університету, автор наукових праць і художніх творів. Для нього актуальними є тематика та проблематика освіти і як громадянина, і як освітянина, і як ученому. У своїх книгах автор передає особисто пережитий досвід, накладаючи його на етнокультурний континуум англійської мовної спільноти.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань застосовано загальнонаукові методи (*описовий* – для інвентаризації, класифікації, інтерпретації структурних, семантичних і функціональних властивостей досліджуваних мовних одиниць; *дедуктивно-індуктивний* – для аналізу та синтезу наукових теорій і концепцій), а також комплексну методіку, яка поєднує класичні лінгвістичні методи з новими методиками концептуального аналізу (*метод семантичної ідентифікації* – для визначення приналежності лексичних конструктів до номінативного поля концептосфери ОСВІТА; *компонентний аналіз* – для виявлення компонентів значення у семантичній структурі номінативних одиниць-актуалізаторів релевантних концептуальних ознак у НМКС носіїв англійської; *методіку польового моделювання* – для розкриття ядро-периферійної організації концептів сфери ОСВІТА; *статистичний аналіз* – для встановлення кількісно-якісних характеристик ядерних, центральних і периферійних зон, а також для визначення номінативної густини (Qnd) концептів і концептополів у складі концептосфери ОСВІТА (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти); *етимологічний аналіз* – для виявлення часу виникнення і походження слова-номінанта досліджуваної концептосфери в англійській мові; *концептуальний аналіз* – для з'ясування когнітивних ознак концептів – структурних компонентів концептосфери ОСВІТА; *контекстуальний аналіз* індивідуально-авторських номінацій концепту – для виявлення концептів сфери ОСВІТА в мовній картині

світу Девіда Лоджа; *порівняльний аналіз* – для встановлення закономірностей і відмінностей в об'єктивації концептів сфери ОСВІТА в національно-мовній та індивідуально-авторській картинах світу носіїв англійської мови.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено комплексне семантико-концептуальне дослідження концептосфери ОСВІТА в англійській мові; виявлено мовні одиниці, які об'єктивують концепти цієї сфери в двох лінгво-когнітивних вимірах: загальнонаціональному та індивідуально-авторському. *Новою* є спроба дослідження структурних компонентів концептосфери ОСВІТА в зазначених вимірах і побудови лінгвокогнітивної структури концептів за принципом польової моделі. *Вперше* проведено порівняльний аналіз номінативної складової концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської та індивідуальній мовній картині світу окремого їх представника, виявлено спільні семантико-когнітивні ознаки, а також лексичні, відносні, описові, концептуальні лакуни та лакуни-метафори.

Теоретичне значення цієї наукової розвідки обумовлене важливістю лінгвоконцептуального дослідження сегменту картини світу носіїв англійської, пов'язаного зі сферою освіти. Запропонована модель концептосфери ОСВІТА, опис її структури, результати проведеного порівняльного аналізу є певним внеском у теорію номінації, передусім у дослідження принципів формування, фрагментації та систематизації номінативних просторів та їх кількісно-якісного наповнення. Основні положення та висновки дослідження сприяють систематизації знань і поглибленню розуміння теоретичних положень когнітивної семантики, лінгвокультурології, концептології, узагальнюють сучасні уявлення про концепт.

Практичну цінність робота становить тим, що її результати можуть бути використані в курсі когнітивної лінгвістики, лексикології, семантики, фразеології, етнопсихолінгвістики, лінгвокультурології, а також у процесі польового моделювання концептів. Практичні здобутки можна застосувати в навчальній та лексикографічній практиці при укладанні методичних і навчальних посібників, лінгвокраїнознавчих концептуальних словників і словників асоціативних зв'язків. Результати роботи можна використати в наукових дослідженнях магістрів і аспірантів, у написанні курсових, науково-практичних робіт різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Положення, які виносяться на захист:

1. Концептосфера ОСВІТА в англійській мові є складним лінгвокультурно-когнітивним утворенням, яке відображає узагальнену інтерпретацію соціокультурного досвіду в мовній картині світу носіїв англійської та особливості сприйняття концептів цієї сфери носіями мови загалом та окремим їх представником зокрема. Застосування комплексної методики, яка поєднує лінгвістичні та концептуальні методи дослідження, уможливило виявлення засобів номінації концептів досліджуваної сфери з позиції національно-маркованого та індивідуально-авторського сприйняття.

2. Кореляцію соціокультурних особливостей, пов'язаних з феноменом ОСВІТА в британському англomовному соціумі з номінативними одиницями, що використовуються для його позначення, можна зобразити у вигляді лінгвокультурної моделі. Остання формується з концептуальних полів «Людина у сфері освіти», «Освіта як процес», «Освіта як результат», «Освіта як фізичний об'єкт», «Освіта як абстрактне поняття». Кожне концептополе утворює група концептів, об'єднаних спільними семантико-когнітивними ознаками.

3. Дослідження польової моделі концептосфери передбачає застосування лексикометричних методів з метою виявлення ядерних, центральних та периферійних конструктів-вербалізаторів її концептуальних ознак. Оперуючи показниками номінативної густини концепту, визначається їх питома вага в межах концептосфери.

4. У НМКС носіїв англійської та ІМКС Девіда Лоджа спостерігаються спільні тенденції щодо пріоритетності одних концептуальних ознак над іншими. Вони виявляються в кількісно-якісних характеристиках номінативної наповненості концептів та концептуальних полів, і пояснюються асоціативним підґрунтям відповідних концептуальних ознак.

5. Між концептами, концептуальними полями та мовними картинами світу, які є предметом дослідження, спостерігаються зв'язки різних концептуально-семантичних рівнів: включення, перетину, доповнення, лакунарності.

6. Модель концептосфери ОСВІТА в ІМКС Девіда Лоджа частково збігається з моделлю такої ж сфери в НМКС носіїв англійської. Індивідуальний аспект сприйняття дійсності на фоні загальнонаціонального пов'язаний із соціо-культурними чинниками, відображеними в індивідуально-авторському мовленні. Незаповнені мовно-культурно-когнітивні простори вказують на особливості відтворення концептів певної сфери за допомогою виявлених мовних засобів.

7. Концептосфера ОСВІТА як культурно-соціальний феномен характеризується універсальними та національно-маркованими ознаками, на що вказують факти, виявлені за допомогою лінгвоконцептуального аналізу. Порівняльний аналіз мовних картин світу дає змогу виокремити індивідуально-авторські концепти окресленої сфери, які проявляються в художньому дискурсі Д. Лоджа.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, результати й висновки, що виносяться на захист, авторка одержала самостійно. Праць, написаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації були апробовані в доповідях і повідомленнях на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу ЛНУ ім. І. Франка (2011–2014 роки), а також на 8-ми міжнародних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання», 27–28 березня 2008 р., м. Кіровоград; XVI Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» ім. проф. Сергія Бураго, 26–27 червня 2007 р., м. Київ; IV Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського і романського мовознавства», 3–6 червня

2010 р., м. Луцьк; Міжнародній науковій конференції «Мови та літератури в глобалізованому світі: взаємодія та самобутність», 18 жовтня 2012 р., м. Київ; 3-й Міжнародній науковій конференції «Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами», 19–21 березня 2013 р., м. Белгород; VII Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми германської філології», 7–8 травня 2013 року, м. Чернівці; IX Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського і романського мовознавства», 12–14 червня 2015 р., м. Луцьк; II Міжнародній науково-практичній конференції «Комунікація у сучасному соціумі», 8 червня 2018 р., м. Львів.

Публікації. Основні положення й результати дослідження опубліковано в 21-й одноосібній публікації, з них 7 статей – у наукових фахових виданнях України, 3 статті – у міжнародних виданнях, з яких 2 – у періодичних фахових виданнях інших держав, 3 статті – в інших наукових виданнях України, а також у тезах доповідей 8 наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел (344 позиції), довідкових джерел (24 позиції) та джерел ілюстративного матеріалу (12 позицій). Загальний обсяг дисертації – 304 сторінки, з них основного тексту – 189 сторінок. У додатках (37 рисунків та 7 таблиць) унаочнено результати дослідження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** зазначено тему, мету та завдання роботи, обґрунтовано її актуальність і новизну, теоретичне та практичне значення, конкретизовано методи та матеріал дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне значення і практичну цінність дисертації, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Концепти, концептосфери та мовні картини світу»** розглядаються передумови та сучасний стан когнітивної лінгвістики. Розкриваються принципи моделювання концептів, концептуальних сфер, і їх співвідношення з мовними картинами світу з урахуванням національно-маркованих та індивідуально-авторських аспектів актуалізації концептів.

Особливою рисою сучасних лінгвістичних досліджень є інтегральний характер та тісний зв'язок з когнітивістикою та лінгвокультурологією. Концепт став основним об'єктом і предметом цих наукових сфер, і дуже часто його дослідження є міждисциплінарним. Очевидно, це – одна з причин неоднозначності у тлумаченні самого терміна «концепт», довільного його трактування та методики дослідження.

Концепт існує в людській свідомості як сукупність знань та інформації про актуальний або ймовірний стан справ у реальному світі, у контексті емоцій, переживань, асоціацій тощо. У комунікації концепт «матеріалізується» засобами мови. Концепт та слово пов'язані діалектично, вони перебувають у відношеннях пере-

тину, неповного включення, при якому частина інформації є спільною, а частина відрізняється. Значення слова кодує лише частину концептуальної інформації, а в концепті міститься інтралінгвальна та екстралінгвальна інформація.

Рефероване дослідження ґрунтується на концепції *концептуально-семантичного аналізу*, запропонованого З. Поповою та Й. Стерніним, який передбачає співвідношення концептів з семантичними компонентами мовних одиниць – їх вербалізаторів. За основу взято визначення *концепту* як «культурно обрешеного вербалізованого смислу, представлено в плані вираження низкою мовних реалізацій, які утворюють лексико-семантичну парадигму» (С. Воркачов). *Концептосфера*, як конгломерація концептуальних полів і концептів, репрезентує певну сферу діяльності людини (В. Іващенко, Є. Чекарева). Концептосфера корелює з *мовною картиною світу* (МКС) – комплексом мовних засобів, у яких зафіксовано особливості світосприйняття цілим етносом чи окремими його представниками. Одними з варіантів МКС є національно-мовні картини світу (НМКС) та індивідуальні мовні картини світу (ІМКС).

Особливістю порівняльного аналізу мовно-культурно-когнітивних просторів (мовних та концептуальних картин світу, концептосфер) є виявлення наповненості/відсутності концептуальних ознак. Здійснивши порівняльний аналіз номінативної складової концептосфери ОСВІТА в англійській мові (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти), виявлено лексичні, концептуальні, відносні, описові лакуни та лакуни-метафори.

У другому розділі «*Методологія моделювання концептосфери ОСВІТА (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти)*» окреслено методологію дослідження, представлено комплексну методику виявлення, верифікації та моделювання концептів сфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа, запропоновано методику порівняльного аналізу концептосфери ОСВІТА в зазначених мовних картинах світу.

Дослідження охоплювало декілька етапів. Перший етап – моделювання номінативного поля концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської. У когнітивній лінгвістиці номінативне поле концепту розглядається як сукупність мовних засобів, які виражають релевантні концептуальні ознаки (З. Попова, Й. Стернін). Воно будується на основі лексичних одиниць-актуалізаторів концепту й може охоплювати всі частини мови. Заданим параметрам для опису концептів концептосфери ОСВІТА (і в національно-маркованому, і в індивідуально-авторському аспектах) та побудови їхнього номінативного поля відповідають іменники, прикметники, дієслова, фразеологічні одиниці.

Для втілення цього етапу був вироблений такий алгоритм дій: 1) виявлення та верифікація вербалізаторів ключової концептуальної ознаки ОСВІТА (*education, or development of knowledge*), вираженої різними семантико-концептуальними компонентами слова-актуалізатора (*instruction, development of knowledge, mental/moral/physical power, training, experience*) на основі словникової вибірки; 2) виявлення доміантних ознак, релевантних для імені

концептополя та систематизація лексичних конструктів у межах концептосфери ОСВІТА; 3) обчислення питомої ваги (W) у семантиці лексем за ключовою ознакою *having/lacking development of knowledge* застосовуючи формулу, запропоновану В. Левицьким:

$$W = \frac{(n + 1) - r}{n},$$

де W – питома вага компонента значення у словниковій дефініції; n – число компонентів/рубрик у словниковому тлумаченні; r – ранг компонента або рубрики; 4) побудова номінативного поля концепту з ядром, центром та периферією; 5) об'єднання концептів у концептополя; 6) визначення номінативної густини (питомої ваги) (Q_{nd}) кожного концепту, а також концептуальних полів відносно концептосфери ОСВІТА за формулою, запропонованою О. Кондратенко та Н. Плотніковою:

$$Q_{nd} = \frac{n}{N} \times 100\%,$$

де n – кількість конструктів концепту, а N – загальна кількість конструктів концептосфери; 7) лінгвокультурологічний аналіз концептів сфери ОСВІТА у мовній картині світу носіїв англійської мови.

Другий етап – моделювання концептосфери ОСВІТА в художньо-авторській картині світу Д. Лоджа, яке відбувалося за таким алгоритмом виконаних дій: 1) виявлення та верифікації вербалізаторів ключової концептуальної ознаки ОСВІТА (*education, or development of knowledge*) на основі текстової вибірки; 2) виявлення у контексті концептуальних ознак, релевантних концептуальній ознаці ОСВІТА (*development of knowledge*) і засобів їх вербалізації; 3) інвентаризації та систематизації індивідуально-авторських концептів; побудову номінативного поля концептів сфери ОСВІТА з центром та периферією за алгоритмом, визначеним раніше для концептосфери ОСВІТА в НМКС; 4) об'єднання концептів у концептополя; 5) визначення номінативної густини (питомої ваги) (Q_{nd}) кожного концепту, а також концептуальних полів, в межах концептосфери ОСВІТА в ІМКС Д. Лоджа; 6) виявлення індивідуальних авторських концептів сфери ОСВІТА.

Оперуючи кількісно-якісними показниками, одержаними в процесі двох попередніх етапів, здійснено порівняльний аналіз концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа.

У третьому розділі «Засоби актуалізації концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської мови» на основі словникової вибірки розкрито вербалізований зміст концептів сфери ОСВІТА, проаналізовано їхнє номінативне поле, а на основі теорії польової будови концепту спроектовано ієрархічну модель концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської.

**Рис. 1. Модель концептосфери ОСВІТА
в мовній картині світу носіїв англійської мови**

За допомогою статистичних методів визначено ядерні, центральні та периферійні конструкти концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської, обчислено номінативну густину концептів та концептуальних полів. З'ясовано, що концепти та концептополя досліджуваної сфери не є однорідними за кількісно-якісними характеристиками, їх доцільно аналізувати за індивідуальними моделями. Спільними елементами залишаються ієрархічна будова та польова структура.

Зокрема, концептуальне поле «Людина в сфері освіти», на відміну від інших полів концептосфери, не є монолітним. Воно складається з підмножини полів «Людина, яка навчає», «Людина, яка навчається», «Людина – носій знань», «Людина з певним соціальним статусом». Для зручної диференціації та встановлення семантико-когнітивних опозицій з іншими елементами концептосфери, концептуальному угрупованню «Людина у сфері освіти» присвоєно таксон макроконцептополе, а його підмножинам – мікроконцептополя.

Статистичний аналіз актуалізаторів концептів сфери ОСВІТА вказує на факт, що цей соціально-культурний феномен асоціюється в мовній картині світу носіїв англійської в першу чергу з людиною, а також з процесом і результатом її освітянської діяльності. Інші концептуальні категорії сфери ОСВІТА, відображені в ментальності та словниковому фонді етносу – це об'єкти дійсності, які мають фізичні характеристики, або ж навпаки, є аморфними, або абстрактними явищами. У мовній картині світу вони представлені відповідними концептуальними полями.

Результати концептуально-семантичного аналізу концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської засвідчили, що:

– окремі концептуальні ознаки є такими, що характеризують лише певні концепти. Проте є ознаки, які знаходяться на перетині двох або кількох концептів, чи навіть концептуальних полів, тобто, концептуальні ознаки можуть бути моноконцептуальними та поліконцептуальними. Наприклад, концепти ЛЮДИНА З ПЕВНИМ СОЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ; ПРОЦЕС НАВЧАННЯ; РЕСУРСИ; БУДІВЛЯ; ПЕРІОД ЧАСУ перетинаються завдяки спільному концептуально-семантичному конструкту *school*. Лексема *class* є конструктом кількох концептополів, зокрема, у межах макроконцептополя «Людина в сфері освіти» вона формує центральну зону концептуального поля «Людина з певним соціальним статусом» та периферію концептуального поля «Людина, яка навчається»; конструкт *class* також формує центральну зону концептополя «Освіта як абстрактне поняття». Таким чином, у зв'язку зі здатністю мовної одиниці вербалізувати різні концептуальні ознаки і бути конструктом кількох концептів, виявлено явище концептуально-семантичної еквонімії;

– енатіосемія існує не лише на лексичному, але й на концептуальному рівні, коли один конструкт належить до полярно протилежних концептів. У випадку концептуальної ознаки *development of knowledge*, це – *savant*, який в англійській мові позначає ‘контр-інтелектуала’ – людину з ментальними розладами, яка, проте є ‘генієм’ у певній сфері. Таким чином, конструкт *savant* актуалізує діаметрально протилежні концепти – ЛЮДИНУ, ЯКА ВОЛОДІЄ ЗНАННЯМИ та ЛЮДИНУ, ЯКА НЕ ВОЛОДІЄ ЗНАННЯМИ;

– у межах концептополів концептосфери ОСВІТА в англійській мові (національно-маркований аспект) виявлено гіперо-гіпонімічні зв'язки через концептуальні ознаки на позначення узагальнювальних, або навпаки, більш конкретизованих понять. Наприклад, у синонімічному ряді *learner – pupil – student, learner* є доміантним поняттям. Проте, за питомою вагою спільної семантичної ознаки (W) всі три лексеми будують ядерну частину концепту ЛЮДИНА, ЯКА ОТРИМУЄ ЗНАННЯ.

Отже, особливості організації номінативних полів концептів пов'язані зі здатністю мовних одиниць вербалізувати різні концептуальні ознаки.

У четвертому розділі «Порівняльний аналіз концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської мови та індивідуальній мовній картині світу Девіда Лоджа» здійснено аналіз співвідношення лінгвальних категорій сфери ОСВІТА в англійській мові з позицій національно-маркованого та індивідуально-авторського підходів; виявлено спільні когнітивні ознаки, а також лексичні, концептуальні, описові, відносні лакуни та лакуни-метафори у порівнюваних концептосферах ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа.

Індивідуально-авторський аспект об'єктивації номінативного поля концептосфери ОСВІТА в мовній картині світу Девіда Лоджа розуміємо як

художньо-авторський, який характеризує радше його персонажів, аніж особистість самого письменника.

У результаті концептуально-семантичного аналізу змодельовано концептосферу ОСВІТА в ІМКС Д. Лоджа, виявлено номінативні поля концептів і обчислено їхню питому вагу. З'ясовано, що в індивідуально-авторській картині світу Д. Лоджа відображені, більшою чи меншою мірою, усі аспекти концептосфери ОСВІТА, виявлені в національно-мовній картині світу носіїв англійської.

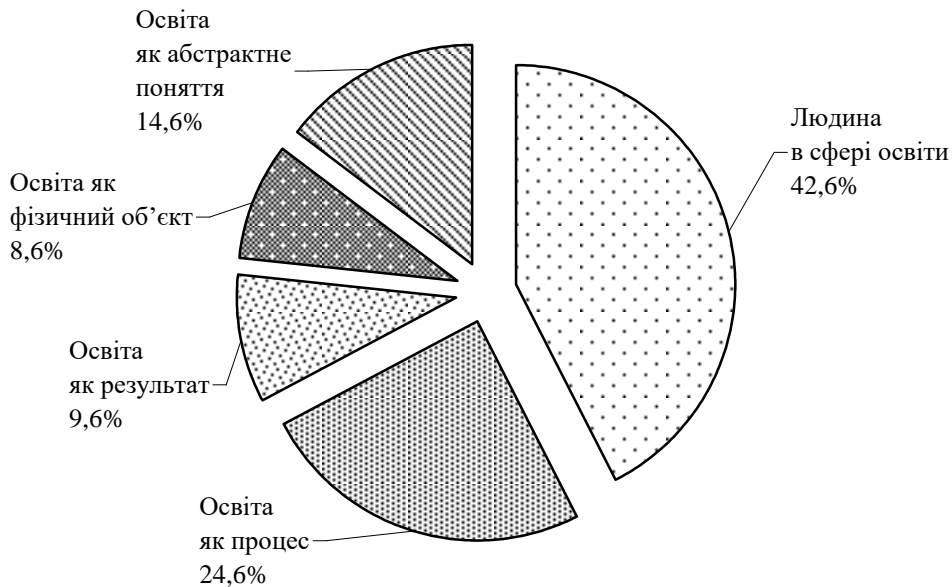

Рис. 2. Модель концептосфери ОСВІТА в ІМКС носіїв англійської

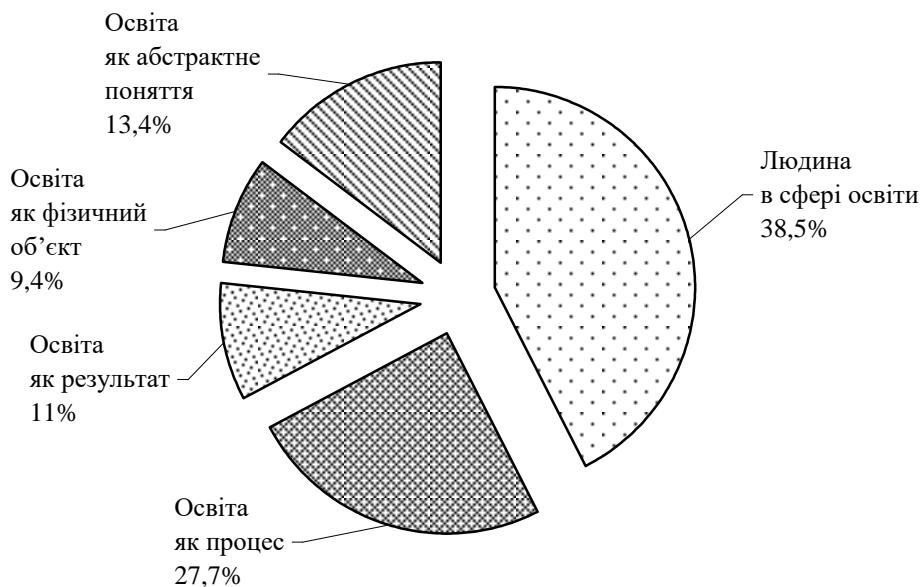

Рис. 3. Модель концептосфери ОСВІТА в ІМКС Девіда Лоджа

Результат статистичних обрахунків вказує на домінування макроконцептополя «Людина в сфері освіти» над іншими концептуальними полями цієї сфери і в НМКС носіїв англійської (42,6 %), і в ІМКС Д. Лоджа (38,5 %), і дають підстави стверджувати, що сприйняття навколишньої дійсності носіями англійської мови має антропоцентричну тенденцію не лише з позиції окремого індивіда, але й в загальнонаціональному масштабі.

Методом польового моделювання було визначено, що мікроконцептополе «Людина, яка навчає» в досліджуваних картинах світу складається з множини концептів ЛЮДИНА, ЯКА ОБІЙМАЄ ПОСАДУ; ЛЮДИНА, ЯКА ПІКЛУЄТЬСЯ ПРО МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ; ЛЮДИНА, ЯКА ВОЛОДІЄ РЕСУРСОМ; ЛЮДИНА, ЯКА ТВОРИТЬ НАУКУ. В ІМКС Д. Лоджа в межах цього мікроконцептополя виокремлено концепт ВИКЛАДАЧ-ЛІНГВІСТ. Заслуговує уваги той факт, що практично в кожному аналізованому творі Д. Лоджа виявлено концептуально релевантні референти концептуальної ознаки ‘викладач-лінгвіст’ – викладачі університету, певною мірою прототипи самого автора та його колег. З іншого боку, в межах зазначеного мікроконцептополя спостерігається лакунарність в ІМКС Д. Лоджа у найменуванні осіб, які навчають, їхніх характеристик і дій, спрямованих на осіб, що навчаються. Зазначимо, що в МКС автора не знайдено вербалізаторів поняття ‘педагог’, ‘педагогічний’ (лексичні лакуни *pedagogue/pedagog, disciplinarian, educator*), або понять, які позначають певні посади.

У Д. Лоджа мікроконцептуальне поле «Людина, яка навчається» формується із концептів, однойменних з НМКС носіїв англійської: ПОЧАТКІВЕЦЬ; ЛЮДИНА, ЯКА ОТРИМУЄ ЗНАННЯ; ЛЮДИНА, ЯКА ДОСЯГАЄ УСПІХУ. Концептуальних лакун не виявлено, проте семантико-концептуальне наповнення номінативних полів не є однорідним. За аналогією з НМКС носіїв англійської, мікроконцептополе «Людина з певним соціальним статусом» в ІМКС Д. Лоджа представлене однойменним концептом. Мікроконцептополе «Людина – носій знань» в ІМКС Д. Лоджа, як і в НМКС, складається з концептів ЛЮДИНА, ЯКА ВОЛОДІЄ ЗНАННЯМИ та ЛЮДИНА, ЯКА НЕ ВОЛОДІЄ ЗНАННЯМИ.

Проведені обрахунки також дали можливість проаналізувати та порівняти інші концептуальні поля досліджуваної концептосфери. Згідно з ними, концептополе «Освіта як процес» в обох досліджуваних мовних картинах світу є другим за наповненістю, проте в ІМКС Д. Лоджа концепти цього поля мають помітно більшу питому вагу в концептосфері ОСВІТА, ніж у НМКС носіїв англійської (27,7 % та 24,6 % відповідно). При порівняльному аналізі з’ясувалося, що наповнення концептуального поля «Освіта як процес» у НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа є неоднорідним; спостерігаються лексичні (*Shadow Scheme*), концептуальні (ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ; ПРОЦЕС ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ; ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СІМ’Ї; ПРОЦЕС ПОБУДОВИ КАР’ЄРИ), описові лакуни (*Бюрократія, Рутина, Вдосконалення*) та лакуни-метафори (*run fresh*

and clear, conference circuit, pilgrimage, will sleep up through spinal core) у структурі цього поля в НМКС.

Концептуальне поле «Освіта як абстрактне поняття» займає близько 14 % питомої ваги концептосфери ОСВІТА в обох аналізованих картинах світу. Його формують концепти ЗНАННЯ; ІНФОРМАЦІЯ; НАВЧАННЯ; ЗАКОНИ ТА НАСТАНОВИ; ПЕРІОД ЧАСУ; СФЕРА ЗНАНЬ. У межах цього концептополя спостерігається відсутність концепту ГРАМОТНІСТЬ в ІМКС Д. Лоджа, та відсутність концепту ОСВІТА ЯК БЕЗПЕРЕРВНИЙ ЦИКЛ у НМКС носіїв англійської.

Концептуальне поле «Освіта як результат» представлене однаковими концептами РЕЗУЛЬТАТ НАУКОВОЇ РОБОТИ; РЕЗУЛЬТАТ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ; РЕЗУЛЬТАТ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, проте різною номінативною наповненістю в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа (9,6 % питомої ваги концептосфери ОСВІТА проти 11 % відповідно).

Питома вага концептополя «Освіта як фізичний об'єкт» майже однакова в досліджуваних концептуально-семантичних вимірах – 8,6 % у НМКС та 9,4 % в ІМКС Д. Лоджа. Імена концептів збігаються (БУДІВЛЯ; АРТЕФАКТ; РЕСУРСИ; ТОВАР), але їхня номінативна наповненість різна. Спостерігається відсутність певних конструктів у художньо-авторському мовленні Д. Лоджа стосовно загальнонаціональної картини світу, натомість виявлено метафори, що корелюють із концептуальною ознакою ОСВІТА в ІМКС автора.

Підсумовуючи факти, одержані в результаті порівняльного аналізу концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа, встановлено, що:

- попри певні статистичні відмінності між показниками номінативної густини концептів і концептополів в окреслених лінгвокогнітивних вимірах, вони відображають однакові тенденції пріоритетності одних концептуальних ознак над іншими, зафіксованими засобами мови. Такий факт підтверджує гіпотезу концептуальної лінгвістики про те, що номінативна наповненість концептів залежить від асоціативного підґрунтя релевантної концептуальної ознаки.

- ІМКС Д. Лоджа частково відтворює НМКС носіїв англійської; ІМКС охоплює лише ті когнітивні конструкти з НМКС, які є важливими для індивідуального мовця;

- в ІМКС Д. Лоджа концептуально релевантними виявилися конструкти, які за словниковими дефініціями лежать поза межами семантико-концептуального простору ОСВІТА. З'ясовано, що в художньому дискурсі виокремлюються концептуальні ознаки, які не завжди актуалізуються конкретною лексемою, і у порівняльному аспекті вони утворюють описові лакуни та лакуни-метафори.

У результаті дослідження виявлено концепти, універсальні для сфери освіти загалом (*lesson, school, teacher* і т.д.); національно-марковані концепти, притаманні британській системі освіти, зрозуміти окремі з яких можна лише занурившись у соціальне та культурне життя країни (*A-level, convent school, Regius Professor, tutorial*); а також авторські концепти (*academic backwater, Big*

Daddy, Shadow Scheme, intellectual ferment, academic jet-set), які мають концептуальний зв'язок зі сферою ОСВІТА лише в художньому дискурсі Д. Лоджа. Однак, вони доповнюють загальну мовну та концептуальну картини світу носіїв мови.

Загальні висновки синтезують результати проведеного дослідження та окреслюють перспективи подальшого вивчення мовно-культурного феномену ОСВІТА в англійській мові.

Результати обрахунків, кількісно-якісні та статистичні дані концептів і концептуальних полів, що репрезентують концептосферу ОСВІТА в англійській мові в національно-маркованому та індивідуально-авторському аспектах, подано у **додатках**.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота «Концептосфера «Освіта» в англійській мові (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти)», яка ґрунтується на вченні про мовні картини світу та на теорії поля в лінгвістиці, що переросла в теорію концептуального поля, має на меті виявлення лінгво-концептуальних ознак феномену ОСВІТА в мовній картині світу носіїв англійської. ОСВІТА є важливим явищем у житті кожного суспільства, і тому дослідження його концептуальної природи та об'єктивації за допомогою засобів мови становить неабиякий інтерес. Варто наголосити, що в результаті реформації та інтеграції освітніх процесів змінюється концептуальна природа освітнього процесу, а отже, змінюються кількісно і якісно мовні засоби, які його вербалізують. Поняття і терміни, які були характерними для національних дидактичних реалій, набувають узагальненого значення у процесі глобалізації. Концептуально-семантична система англійської мови відображає стан сучасних педагогічних реалій, зберігаючи при цьому національно-марковані елементи. Аналогічно ці процеси відображаються безпосередньо у свідомості окремого представника мовно-етнічної групи, особливо якщо він одночасно є ще й представником освітянської спільноти.

Виявити та описати реалії допомагають картини світу – наукові, концептуальні та мовні. Мовні картини світу експлікують знання та досвід, які накопичувалися століттями у процесі формування мовно-етнічної спільноти. У мовній картині світу, на підставі системного семантичного аналізу лексики певної мови, реконструюється цілісна система уявлень, що відображається в цій мові, незалежно від того, є вона національно-маркованою чи універсальною. Як джерело репрезентації концептуальної картини світу окремої особистості, етнічної або іншої групи, МКС відтворюють національно-марковані (національно-мовні картини світу) та індивідуально-марковані концепти (індивідуальні мовні картини світу).

Польова модель концептосфери ОСВІТА передбачає виявлення ядерних, центральних та периферійних ознак номінативних одиниць-вербалізаторів

концептів, обчислення номінативної густини та визначення питомої ваги концептуальних полів у межах концептосфери. Результати дослідження засвідчують, що реалізація концептів у НМКС носіїв англійської та ІМКС Д. Лоджа відбувається на фоні одних і тих самих концептуальних полів, хоча їх номінативна густина відрізняється.

У результаті концептуально-семантичного аналізу концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Девіда Лоджа було з'ясовано, що концепти пов'язані між собою різними типами відносин (включення, доповнення, перетину, лакуарності). Такий факт вказує на взаємозв'язок концептуальних ознак, на комплексне сприйняття людиною соціокультурних реалій. З'ясовано, що лінгво-концептуальний підхід сучасних досліджень дає змогу виокремити не лише лексично незаповнені простори (лексичні лакуни, відносні лакуни), але й концептуально незаповнені простори (концептуальні лакуни, описові лакуни, лакуни-метафори), які існують на рівні підсвідомості, інтуїтивного та метафорично-образного сприйняття дійсності.

Виявлені в процесі лінгвоконцептуального аналізу семантико-концептуальні конструкти концептосфери ОСВІТА в англійській мові характеризуються з позиції їх культурно-соціальної функції як універсальними ознаками, зрозумілими у різних лінгвокультурах, осмислення та інтерпретація яких не викликає труднощів, так і національно-маркованими, зрозумілими лише в британській лінгвокультурі. Індивідуальна мовна картина світу є фрагментом національної. З одного боку, в ній відображені не всі аспекти діяльності людини, а лише ті, які є важливими для конкретного індивіда (його особистісні, професійні, авторські мотивації). З іншого боку, індивідуально-авторське сприйняття концептуальних понять значно розширює вербальний потенціал їх опису, адже кожен автор апріорі бажає донести до читача максимально деталізоване повідомлення. В ІМКС Д. Лоджа важливу роль відіграє його професійна діяльність. Викладацький та науковий досвід визначає спосіб художнього сприйняття концепту ОСВІТА Д. Лоджем і його інтерпретацію засобами мови. У контексті явища сприймаються крізь призму їх авторського бачення. Тут присутні суб'єктивні емотивні моменти, 'приховані' посилювачі, які іноді розуміємо на рівні інтуїції, або ж навпаки – деталізована об'єктивація концептів.

Результати дослідження доповнюють інформацію про лінгвокультурний простір феномену ОСВІТА в картині світу носіїв англійської. Зважаючи на широкий спектр концептуально-семантичної експлікації лінгво-культурно-концептуального феномену ОСВІТА, проаналізовані концептосфери ОСВІТА в НМКС носіїв англійської та ІМКС Девіда Лоджа є відкритими для нових конструктів, які можуть мати концептуально-семантичні ознаки, релевантні до імені концептосфери ОСВІТА.

Необхідність подальшого дослідження різних аспектів цього номінативного простору є беззаперечною у зв'язку з посиленням інтересів до освітніх та гуманітарних процесів в умовах глобальних суспільних викликів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Боднар І. М. Асоціативно-семантичні характеристики англійських прикметників на позначення інтелектуальності. *Мова і культура*. Вип. 10. Т. VI (106). Київ: Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2008. С. 5–9.

2. Боднар І. М. Концепт ОСВІТА у творах Девіда Лоджа. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2010. № 8. С. 66–70.

3. Боднар І. М. Концепт ОСВІТА як фрагмент мовної картини світу носіїв англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки*. Луцьк, 2015. № 4 (305). С. 15–20.

4. Боднар І. М. Лексико-семантичні категорії процесу навчання у лінгвокогнітивному світосприйнятті Девіда Лоджа. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільськ : Аксіома, 2013. Вип. 32. С. 52–55.

5. Боднар І. М. Об'єкт та суб'єкт дидактичного процесу: семантико-когнітивний аспект. *Мовні і концептуальні картини світу: наук. видання / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка*. Київ, 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 119–125.

6. Боднар І. М. Роль смислових елементів значення при моделюванні лексико-семантичних груп. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. Вип. 75 (4). С. 144–147.

7. Боднар І. М. Фразеологізми на позначення інтелектуальних здібностей людини (на матеріалі англійської та української мов). *Наукові записки. Серія: Філологічна: зб. наук. праць / Вінницьк. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця, 2009. Вип. 11. С. 247–251.

8. Боднар І. М. Фразеологическая репрезентация понятийных категорий концепта сферы «Образование» в современном английском языке. *Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами: сб. тр. по итогам 3-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 19–21 марта 2013 г.)*. Белгород : НИУ БелГУ, 2013, С. 151–156.

9. Bodnar I. The Frame 'A Learner' in the British Culture and Language. *English Lingua Journal*. Vol. 2. Iss. 1. 2016. June. P. 88–95.

10. Bodnar I. Speaking metaphorically about education. *Acta Philologica : Czasopismo Wydziału Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego*. Warszawa, 2017. № 50. P. 7–14.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Боднар І. М. Вивчення структури лексико-семантичного поля. *Прикладна лінгвістика у XXI столітті: лінгводидактичні та культурологічні стратегії: пр. міжнар. наук. конф. (м. Львів, 29 січ. – 1 лют. 2003 р.)*. Львів: Укр. технології. 2003. С. 13–14.

12. Боднар І. М. Концепт «ОСВІТЯНИН» як фрагмент концептосфери ОСВІТА у лінгвокультурі носіїв англійської мови. *Комунікація у сучасному соціумі: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 8 черв. 2018 р.). Львів, 2018. С. 11–13.

13. Боднар І. М. Метафоризація лексики сфери «Освіта» в англійській мові. *Тези звітної наук. конф. проф.-викл. складу ф-ту іноземних мов Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка за 2013 рік.* (Львів, 7–8 лют. 2014 р.). Львів, 2014. С. 11.

14. Боднар І. М. Презентація концепту «Освіта» через артефакти в англійській мові. *Тези звітної наук. конф. проф.-викл. складу ф-ту іноземних мов Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка за 2011 рік* (Львів, 30 січ. – 8 лют. 2012 р.). Львів, 2012. С. 10.

15. Боднар І. М. Система маркерів як проблема укладачів та користувачів лексикографічних джерел. *Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: в 2 ч.* (Тернопіль, 30–31 жовт. 2007 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2007. Ч. 1. С. 59–61.

16. Боднар І. М. Способи актуалізації концепту «Освіта» у творах Д. Лоджа. *Тези звітної наук. конф. проф.-викл. складу ф-ту іноземних мов Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка за 2010 рік* (Львів, 7–8 лютого 2011 р.). Львів, 2011. С. 18.

17. Боднар І. М. Учасники дидактичного процесу у лінгвокогнітивному аспекті. *Тези звітної наук. конф. проф.-викл. складу ф-ту іноземних мов Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка за 2012 рік* (Львів, 7–8 лют. 2013 р.). Львів, 2013. С. 12.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

18. Боднар І. М. Внесок Девіда Лоджа у розвиток сучасної літератури. *Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 28–29 берез. 2014 р.). Львів: ГО Наук. філол. організація «ЛОГОС», 2014. С. 89–92.

19. Боднар І. М. Словесні характеристики мисленневих категорій (на матеріалі англійських прикметників). *Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр. / за ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко.* Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. Ч.1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. С. 13–16.

20. Боднар І. М. Релігійне виховання та військова освіта в концептуальному просторі англійців (на основі творів Девіда Лоджа). *I Таврійські філологічні читання: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Херсон, 27–28 лют., 2015 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 179–181.

21. Shuryana-Bodnar I. Lexical-Semantic Characteristics of Adjectives Denoting Intellectual Activity. *TEFL Innovations and Challenges : materials of the 8-th National TESOL-Ukraine Conference.* (Khmelnyskyi, 23–25 January, 2003). Хмельницький : ТУП, 2003. С. 155–157.

АНОТАЦІЯ

Боднар І. М. Концептосфера ОСВІТА в англійській мові (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 «Германські мови». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

У дисертаційній роботі досліджено концепти сфери ОСВІТА з позиції їх когнітивно-культурного сприйняття та мовної інтерпретації носіями англійської мови.

Здійснено комплексне семантико-концептуальне дослідження концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської та індивідуальній мовній картині світу Девіда Лоджа як окремого їх представника. Досліджувану концептосферу формують концептуальні поля *«Людина в сфері освіти»*, *«Освіта як процес»*, *«Освіта як результат»*, *«Освіта як фізичний об'єкт»*, *«Освіта як абстрактне поняття»*. Порівняльний кількісно-якісний аналіз номінативної складової концептосфери ОСВІТА розкрив різні типи зв'язків між концептами: включення, доповнення, перетину, лакунарності.

Ключові слова: концептосфера ОСВІТА, концептуальне поле, лакуна, номінативна складова концепту, номінативне поле концепту, номінативна густина концепту, національно-мовна картина світу, індивідуальна мовна картина світу.

АННОТАЦИЯ

Боднар И. М. Концептосфера ОБРАЗОВАНИЕ в английском языке (национально-маркированный и индивидуально-авторский аспекты). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 «Германские языки». – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2019.

В диссертации исследованы концепты сферы ОБРАЗОВАНИЕ с позиции их когнитивно-культурного восприятия и языковой интерпретации носителями английского языка.

Осуществлено комплексное семантико-концептуальное исследование концептосферы ОБРАЗОВАНИЕ в национально-языковой картине мира носителей английского и индивидуальной языковой картине мира писателя и педагога Дэвида Лоджа как одного из их представителей. Исследуемую концептосферу формируют концептуальные поля *«Человек в сфере образования»*, *«Образование как процесс»*, *«Образование как результат»*, *«Образование как физический объект»*, *«Образование как абстрактное понятие»*. Сопоставительный количественно-качественный анализ номинативной составляющей концептосферы ОБРАЗОВАНИЕ раскрыл разные

типы отношений между концептами: проникновения, дополнения, пересечения, лакунарности.

Ключевые слова: концептуальная сфера ОБРАЗОВАНИЕ, концептуальное поле, лакуна, номинативная составляющая концепта, номинативное поле концепта, номинативная плотность концепта, национально-языковая картина мира, индивидуальная языковая картина мира.

ABSTRACT

Bodnar I. M. The conceptual sphere of EDUCATION in the English language (nationally and individually marked aspects). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD): Specialty 10.02.04 «Germanic Languages». – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The work studies the problem of organization of the concepts of EDUCATION in terms of their cognitive and cultural perception and linguistic interpretation by the native speakers of English.

Topicality of the research is predetermined by the wide explication range of EDUCATION concepts due to social and cultural significance of this phenomenon. EDUCATION-related concepts are investigated within two dimensions: the national picture of the world of the native speakers of English and the individual author's picture of the world of David Lodge. The comparative analysis of the ways of semantic representation of EDUCATION-related concepts in both dimensions has been carried out.

Conceptual sphere of EDUCATION is viewed as an integral part of the overall conceptual system of the English language, and can be studied as a conglomeration of EDUCATION-related concepts.

Current research is based on an integrated approach, referred to as semantic and conceptual analysis which allowed to identify, describe and analyse the equivalents of the relevant concepts in the English language and to reconstruct the conceptual sphere, or domain, of EDUCATION. In the course of processing the verified data collected from English dictionaries, encyclopaedias and The British National Corpus, five groups of conceptual conglomerations (conceptual fields) in the language picture of the world of the native speakers of English have been identified. Language data taken from the novels by David Lodge served the source for reconstruction of the conceptual sphere of EDUCATION in the individual language picture of the world of a native English speaker.

In the course of the research, the following conceptual fields within the domain EDUCATION were identified: «Man in Education», «Education as a process», «Education as a result», «Education as a physical object», «Education as an abstract notion». Field-oriented approach favoured to distinguish nuclear, central and peripheral constituents of the domain.

The obtained dictionary and textual data served the material for further comparative analysis of the nominative content and structural organization of the

concepts of EDUCATION in the language picture of the world of the native speakers of English and the language picture of the world of David Lodge. The results of the study show that the conceptual fields are heterogeneous and contain different numbers of nuclear, central and peripheral constituents, although the overall structure of the conceptual sphere as well as the ways of organization of the concepts coincide in both dimensions under study.

Having considered the results of linguistic and conceptual analysis combined with the obtained statistical data, a conclusion has been made that, despite certain statistical differences between the nominative density of the conceptual fields in the studied pictures of the world, they both display similar tendencies as to reflection of the phenomenon of EDUCATION in the English language. First of all, the dominance of the conceptual domain «Man in Education» over other conceptual fields suggests the anthropocentric tendency in the perception of the world by the native speakers of English. Secondly, the descending order of language interpretation of the other concepts, as observed in both studied dimensions, is as follows: «Education as a process», «Education as an abstract notion», «Education as a result», «Education as a physical object». Herewith, the basic hypothesis of cognitive linguistics about the correlation between nominative content of a concept and its associative significance for a speaker may be confirmed. The comparative analysis reveals that individual language picture of the world of David Lodge partially copies nationally related aspects of the concept of EDUCATION. It is natural, since the individual worldview is narrower than the national one. However, some individual concepts were identified in the author's discourse which cannot be grasped through dictionary definitions only (*Religious Values, Military Training, Bureaucracy in education, Routine in education* and others).

In the result of the complex linguistic and conceptual study and the comparative analysis, it was disclosed that the EDUCATION concepts, as interpreted through language, are universal, characteristic of the sphere of EDUCATION all over the world; they are also nationally-marked, peculiar to British educational system, and individual, that is, created by and important for a particular citizen.

Key words: the domain of EDUCATION, concept, nominative content, nominative density, national language picture of the world, individual language picture of the world.

Підписано до друку 17.09.2019 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 91. Наклад 100 прим.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>.